

VRTIČ

Vsebina 3. številke

O Vseh svetih (<i>Manko Golar</i>)	65
Od zibelke do groba (<i>Mirko Kunčič</i>)	66
Vernih duš večer (<i>Karel Mauser</i>)	66
Smrt (<i>Griša Koritnik</i>)	66
Morje je prebrodil (<i>Ivan Maticič</i>)	67
V tujino (<i>Mirko Kunčič</i>)	72
Metka in njen oči (<i>Cvetko Golar</i>)	73
Ranča peč (<i>Anton Debeljak</i>)	77
Bogu da, kdor daje v božje ime (<i>Lea Fatur</i>)	78
Plajšev Jaka (<i>Jan. Langerholz</i>)	80
Kako so v Radovni pregnali hudobca (<i>Ivan Dodič</i>)	82
Zlata gorica se . . . (<i>Manko Golar</i>)	85
Veter veje (<i>Manko Golar</i>)	85
Hišica v čevlju (<i>Krista Hafner</i>)	84
Laponci — najskromnejši narod na svetu (<i>Paule Kveder</i>)	86
O zlata otroška doba (<i>Milan Skrbinšek</i>)	91
Ali me ne poznaš? (<i>Lea Fatur</i>)	93
Posojilo in vračilo (<i>Jože Tomažič</i>)	94
Naša pošta	95
Skrite stezice	96
Rešitve ugank	na ovitku

»Vrtec« izhaja mesečno. Letna naročnina je za skupna naročila 20 lir (2 liri mesečno), za posamezne naslove pa 25 lir. List izdaja in tiska Ljudska tiskarna v Ljubljani. Zanj odgovarja Jože Kramarič. — Glavni in odgovorni urednik Fr. Ločniškar v Ljubljani, Ulica 3. maja št. 10. — Sklep uredništva je peti dan v mesecu. — Uprava »Vrtca« je v Ljubljani, Kopitarjeva ul. 2 (H. Ničman).

Manko Golar

O Ūseh svetih

Na grobih svečke goriĵo,
trepeĉejo v diĵu jeseni
koĵ tiĵe, vroĉe molitve —
to naſih so proſenj plameni.

Ob grobu samotnem otroci
kleĉijo in sklenjene roĉe
pred licem solznim drĵijo
in tiĵo, tiĵo iĵtijo.

Oĉeta Źe davno veĉ ni na zemlji,
za njim ſla ſe mati je zlata,
pred mesecem sestrico majĵno
pokrila zelena je trata.

Źe mrak je objemal grobove
in noĉ je legla po trati,
a deca ſe vedno ob grobu —
iĵti: o vrni se, oĉe, o mati!

Brez vas ĵudo je Źiveti,
ni kruĵa, ni tople odeje —
Źe zadnja je luĉka ugasnila,
v noĉ veter premrzal zaveje.

Mirko Kunčič

Od zibelke do groba

Od zibelke do groba
je kratka pot, je ozka pot,
je polna rož in sonca
in svetlih sanj in črnih zmot.

Z nasmehom nanjo stopiš
ves mlad in poln življenjskih nad,
gradiš si nad oblake
palače bajne, pisan grad.

Vse bliže noč prihaja —
na ustnih ti smehlaj zamrè;
zaman iztegaš rôke —
za gradom grad se ti podrè.

Nazadnje star in truden
z bridkostjo v srcu zaželiš
miru si v črni zemlji —
in hrepeneče stisneš križ . . .

Od zibelke do groba
je kratka pot, je ozka pot,
je polna rož in sonca
in svetlih sanj in črnih zmot.

Karel Mauser

Vernih duš večer

*Nad grobovi jesen tiha,
v krizantemah mrak drhti;
v prsti vlažni za pokojne
tisoč lučk nocoj gori.*

*Tu za očka, za sestrico,
tam za mamico brli.
In prav vsake drobne svečke
solza grenka se drži.*

*Tiho je nocoj v domovih,
duše v vas gredo iz vic.
Ko odbije ura polnoč,
božji jih pozove klic.*

Griša Koritnik

Smrt

Smrt sem . . . Poznate me vsi.
Starka koščena.
Votle imam oči
in vdrta ramena.

Kadar na košnjo grem
z ostro brušeno kosó,
nevidna sem vašim očem,
ne sliši me vaše uho.

Tih in nepričakovan
je moj tajni obisk,
pozdrav moj ko led hladan,
ko klešče rok mojih je stisk.

Ne uideš mi, zemlje sin,
ki si se zame spočel,
v tolažbo in opomin:
vse bo prah in pepel . . .

Morje je prebrodil

Ilustriral M. Gaspari

V začaranem krogu

Po enem letu zvestega službovanja na Hruševju se pa že spodobi, da gre človek malo pogledat domov; posebno še mlad človek, ki ga še tem bolj žene k materi in k ljubljenu rodному ognjišču. Kako veliko je bilo domotožje Tonce in Tinčeta, si lahko mislimo. Po golih kolenih bi šla domov, tako veliko je bilo njuno koprnenje. Toda čemu bi hodila po kolenih, saj imata vendar zdrave in urne noge, v enem letu sta pa tudi zaslužila vsaj dva dni dopusta. Saj stric in teta se tudi nista mogla več upirati njunim prošnjam, morala sta vendar razumeti, kako neznansko vleče otroka k materi. No, naj le gresta v imenu božjem, stric in teta jima dovolita za dva dni; to se pravi, en dan za pot, en dan in eno noč sta pa lahko doma. — Sta zadovoljna? — O, pa še kako! — No torej, kar pripravita se!

Teta jima je spekla štrukljev za potovanje, pripravila jimaj gnjati, hleb ajdovega kruha in še kaj, da ne bosta prišla domov praznih rok, temveč da prineseta culo pozdravov, kakor se spodobi. Potem pa še nekaj denarja za mater, kar sta pač zaslužila v tem letu. O, kako sta bila vesela in srečna! V soboto opoldne precej po obedu se odpravita in stric ju spremi do gozda ter na vrhu hruševske gmajne razkaže Tinču, kod in kako morata hoditi, da ne zaideta.

»O, brez skrbi, stric,« reče Tinč, »ne bova zašla, saj se od tu kar naravnost vidi prav v Zasade!«

»Vem, da jih vse leto gledaš s tega mesta, ali to ti nič ne pomaga. Sto poti je in steza, a nobena ne vodi na Zasade; na vse strani se križajo in močno se bojim, da zgrešita. Poslušaj: po tej poti bosta šla tako dolgo, da prideta do neke velike božje martre na križpotu. Tam pa kreneta na desno pot in gresta kar naprej tako dolgo, da prideta do nekega lesenega korita, ki je zopet na križpotu. Od tu kreneta po levi poti mimo neke globoke doline. Tam se pa potem pota zopet križajo, zato bo pametno, da splezaš na kako visoko smreko in pogledaš, kajti od tam se bodo že videli Zasadi. Če bosta po pameti hodila, v štirih urah sta doma, torej sredi popoldneva. Ne hodita pa mi proč od potov, ker s tem najlaže zgrešita, pa brezna so, je nevarno.«

»O, brez skrbi, stric, ne bova zgrešila!«

»Le pazita, vama rečem, ker v gozdu se ni šaliti; še izkušeni gozdarji zaidejo. Torej le srečno hodita!«

Stric Rataj je sicer nekoliko dvomil, a vendar se je le zanesel na fanta. Saj je tako rekoč v gozdu rojen, si bo že znal pomagati. E, pa je zelo dvomljivo, da bi takale gozdarčka prebrodila Volkovnjak brez težav. Bogme, pogumna sta, če to tvegata. Seveda, če se takole ozreš z vrha in vidiš vso smer pred sabo, ti ne dela to nikakih preglavic; ali ko enkrat utoneš v gošči, potem je pa joj!

Mlada popotnika vzameta torej pot pod noge, želimo jima vso srečo. Saj jima oči in lica kar žarijo od sreče. Domov gresta in ni je ovire na potu, da bi je ne zmogla.

Torej kar lepo po poti in po pameti, je rekel stric. Seveda je rekel, ali če tu in tam skočiš v stran, ne more biti še nevarno. Da

bi šla mlada gozdarčica kar slepo mimo polja rdečih malin, bi bilo naravnost nespametno, posebno če stric nič ne vidi in nič ne ve. Maline same na sebi še niso nevarne, okusne so pa zelo in te vlečejo kar naprej, da gaziš in se do vratu pogrezaš v malinovju. Kdo ve, kam bi še zagazila navdušena malinarja, da ju ni spravil k pameti — gad. Da, na neki skali se je sončil, pa je že zelo nevarno sukal glavo, ko ga je Tonca šele uzrla. Ojej! Zakričala je — pa sta jo ucvrla nazaj na pravo pot.

Tako, zdaj pa kar lepo pameti. In sta tudi šla. Navdušeno se pogovarjata, kako bo, ko se prikažeta na Zasadih, kako bodo zaklicali Japček, Nežica in Mihec in kako ju bo mati vesela objela. Pa bosta razložila iz cule osladkanih štrukljev in drugih dobrot. O, kako ju bodo gledali, saj sta že celo nekaj zrastle v tem letu. Ej, to je sreča, samo enkrat v življenju jo doživiš! V tem sladkem pomenku

sta kar kmalu prišla do božje martre na križpotu, do tu nista imela prav nobenih težav. Tu sta se malo zadržala, natrgala samotnemu Bogcu gozdnih cvetlic, potem pa krenila na desno, kakor jima je stric naročal. Potujeta torej dalje brez skrbi. Le kakšna velika sreča, da so v gozdu znamenja in križpota, da si popotnik zamore naravnati smer. Ni bolj prijetnega v Volkovnjaku, kakor če srečaš živo dušo; to ti daje novih moči, ako si seveda že utrujen ali pa si zašel. Danes pa je sobota, delopust in gozdarji so odšli.

Vendar o vsem tem nista dosti premišljevala. Morala sta biti

že zelo globoko v gozdu, kajti kar nekam temačno je postajalo spricho samega visokega lesovja. Hkrati pa so prihajale tudi že težave in skrbi. Stric je bil govoril, kakor bi bila tu ena sama pot, ki pelje na desno. Ena sama je bila sicer res, a zdaj jih je več in več; kar na lepem se razcepi ena v dve ali celo v tri, pa vedi Bog, katera je prava. Tinč se prične čehljati za ušesi, znak, da postaja stvar resna. Zdaj velja biti previden. Da bi kar tjavdan begal in taval, tako nespameten Tinč ni. Kjer se pot cepi, pusti Tonco, sam pa teče naprej, in kjer se poti spet strneta, pokliče Tonco — in zopet je vse dobro. Se pa zgodi, da se poti ne strneta, ampak se celo znova cepita — in tu stojita popotna pred težko zagonetko. Katera pot vodi do korita, kdo naj ugane? Zdaj se pa prične beganje, sprva premišljeno, tako da tečeta vsak po svoji poti, na toliko in toliko časa se skličeta, ker

medtem so se jima znašla pod nogami nova pota oziroma steze. Zdaj se pa pričinja brezglavo beganje. Tečeta kar v slepo, zdaj po tej poti, potem nazaj — in ubereta zopet drugo pot pod noge. In pri vsem svojem brezglavem beganju sta pa imela več ko srečo. Ali nista prišla nazadnje res do korita? Da, korito je tu, kakor ga je bil stric opisal. S kakšnim veseljem sta se zagnala vanj, kakor živinče, ki išče kanec vode. Da, bila sta strašno žejna in dvojna je bila njuna radost, ko sta uzrla korito: prvič zavest, da sta na pravi poti, drugič pa misel na uteho žeje. Ali na žalost sta se morala prepričati, da je korito popolnoma suho. Že tako dolgo ni bilo dežja, a korito se napolni samo ob nalivu, ker izvirka ni tu nobenega. Z žalostjo sta morala priznati naša popotnika to suho dejstvo, pa se žejna uvesti na korito. Le zavest, da sta najmanj na pol poti, morda je imata že dve tretjini za sabo, jima je dajala novega poguma. Glavno, da sta pri koritu, čeprav je suho, a jima je le zanesljiv kašipot v tem ogromnem yalovju rasti. Na katero stran naj torej zdaj kreneta, kako je naročal stric? Na levo ali na desno? Tinč pomišlja, pa mu postane vroče. Desno ali levo, ne more se spomniti. Bože mili, kaj mu zdaj koristi korito! Sicer pa, katera je desna in katera naj bo leva? Štiri pota so in ugotoviti je treba šele, po kateri poti sta prišla, ker niti te si nista zapomnila ob svojem velikem navalu veselja. Bogme, Tinč gre iskat sledi in niti te ni moč najti, ker je pač suša in se stopinje ne poznajo. Ko končno le ugotovi, po kateri poti sta prišla, tedaj pa kar na slepo odloči, katero pot naj ubereta dalje. Pogum velja.

Je li zadel pravo ali ne, ni mogoče reči. Tavalala sta kar naprej, preskakovala s poti na pot, brodila v nekakem vrtincu — in končno sta le nekam prišla. Kam neki? Nikamor drugam kot nazaj — h koritu... O, križana gora! Ali je to mogoče? Ju mar nosijo same zlovešče? Vsa zasopla in zbegana se vržeta na tla — in lastnim očem ne moreta verjeti. Ko končno le ugotovita, da je to res tisto korito, se obupana spogledata in Tonca malo da ne prične jokati. Tinč pa reče žalosten:

»Ali so naju nosile zlovešče, ali pa sva zašla v ris.«

»V kakšen ris?« ga pogleda deklica v strahu.

»Veš, rajni oče so pripovedovali nekoč, kakor se spominjam, kako je zašel nekdo v Volkovnjaku v ris. Več dni ni mogel ven, neprestano se je vrtinčil v nekem kolobarju, dokler ni popolnoma opešal. Prišel je klicati na pomoč. Tedaj se je pa prikazal hudobec in se mu režal, dokler niso prišli končno oglarji, ki so hudobca pregnali, ujetnika pa rešili.«

Tonca prične jokati, tako da jo mora Tinč tolažiti ter ji zatrjevati, da bosta zdaj gotovo zadela pravo pot in prišla ven iz nevarnosti. Ali ko se ozre po soncu, vidi, da je nadaljnji trud zaman, kajti dan se že nagiblje, razen tega sta pa utrujena in ne bi mogla nadaljevati poti. Zato odveže Tinč culo pa ponudi Tonci štrukljev, da bi jo utolažil.

»Ne, ničesar se ne dotaknem! Kaj bova pa nesla domov?«

»Da, domov,« ponovi Tinč in zaveže zopet culo. Poiščeta si rajši rdečih jagod.

Zdaj bo pa treba misliti na noč. Tinč izbere prostor pod košato hojo. Tja nanese hojevja in suhe grivine ter pripravi kolikor toliko udobno ležišče. Jej, kakšne neizmerne važnosti bi bilo, ako bi imel pri sebi vžigalice! Zakuril bi ogenj, ki bi ju varoval pred hladom in kajpa tudi pred zlokobo noči. Ali kdo je mislil na prenočevanje

v gozdu, ko bi pa morala biti že davno doma! Bog se usmili, na te nevšečnosti ni pač nihče pomislil, zdaj pa je, kar je.

Temni se in morata se uleči rada ali nerada. Tinč odene Tonco s svojo kamižolo, sam se pa zarije pod hojeve veje — in tako polagoma zasnivata. Z nočjo se pa prično oglašati ujede, za njimi pa zavija še divjad — in strahotni glasovi se razlegajo po gozdni temini. Tonca prične drhteti v polsnu, ko to zasliši, nakar budna zdrami Tinča.

»Joj, Tinč, ali ne slišiš?«

»Kaj pa je?« prislubne fant dremavo.

»Joj, sredi med samimi peklenščki sva zajeta! Ali slišiš, kako tulijo? Oje, mene je strah! Le zakaj sva šla na pot!«

»Nič se ne boj, Tonca, saj tó niso peklenščki, ampak le gozdne živali!« tako jo tolaži, a je njega samega strah teh strahotnih glasov.

»Kaj pa, če nisva v risu?« mu šepne ona s strahom.

»Beži no, ne govori kaj takega!« jo zavrne on takisto s strahom.

»V risu vendar ne moreva biti!«

»Kako veš, da ne?« tišči ona, ker bi se rada čimprej iznebila tega neznanskega strahu.

»Zato, ker ris je neki začarani krog, kakor so pravili...« zajeclja on, a v tem hipu se mu zazdi, da vidi zelene oči zlovešč in da sliši neko prhutanje prav tik ob hoji.

»A-uuu!« Strahotno je zaskovikalo čisto nekje nad njima.

Fant je kar odrevenel pa se stisnil pod veje, medtem ko ga je spreletavalo mrzlo in vroče. Deklica se je stisnila k njemu, pričela v grozi nekaj moliti, a so ji bile besede čisto zmedene. Spreletavala jo je mrzlica.

»U-aaa!« je zavekalo v drugo in kmalu nato še v tretje.

Tedaj je pa Tinča navdahnila neka tajna moč. Naenkrat je planil kvišku pa zavpil:

»Kdo je?«

O groza, tako strahotno je odmeval človeški klic po gozdu! Tinč sam je mislil, da ni ta klic njegov, deklica pa je kar nekaj zajavkala. In tedaj je nekaj završalo in zafrfotalo po zraku, hkrati se pa oddaljevalo bolj in bolj. Nazadnje je pa vse utihnilo...

Tinč leže nazaj in Tonca se nekoliko pomiri. Nikakor se deklica ne more načuditi Tinčevemu pogumu, le kako da je kar naenkrat vzrojil? O tem razmišlja Tonca in prav tako tudi Tinč sam. Dalje pa s strahom prisluškuje, kdaj bo vnovič zaskovikalo. V dalji odmevajo glasovi in klici, ki čudovito zavijajo. Prav gotovo se bodo zopet približali, zato je treba biti na preži. Polagoma pride Tinču še rajni oče na misel. Morda ga je prav tu nekje ubilo in zdaj se muči ponoči pa vpije. Če se bo klic zopet približal, pa bo Tinč znova planil in vprašal, kdo je. Oh, kako je to bridka noč in kako se to vleče, ko večnost! Šele jutranja zarja je pregnala strahove in klice — in šele zdaj sta izmučena popotnika zaspala.

Blago sonce je že predrlo skozi goščo, ko sta se šele zdramila. Punče se je dvignilo, pa šlo lizat jutranjo roso, ker jo je morila neznosna žeja. Tinč je pa splezal na visoko jelko: mora se razgledati, kje sta. Nič ne more videti, sam neizmeren gozd, kamor seže oko. Pač, nekak dim se dviga tam v bližini. Hm, dim. Samo od sebe se ne more kaditi iznad smrek, gotovo nekdo kuri. Kdo neki bi utegnil biti? Tinč pomišlja in spleza dol. So gozdarji? Ne bilo bi slabo. Ali danes je nedelja, se spomni fant, gozdarjev ni v gozdu.

So mar cigani? Čeprav so, meni Tinč, Tonca pa se upre:

»Ne, ne, k ciganom pa noben način! Zaklali naju bodo in snedli!«

Tinč prične razmišljati in pride do zaključka, naj bi le šla pogledat. Ako se prepričata, da so cigani, tedaj jo pač ucvreta nazaj. Pogledati je treba in poskusiti vse, da se rešita iz te divje samote. Dobro, Tonca se vda. Napotita se torej v tisto smer. Plazita se kar prek in čez, in ko zaslišita že frfotanje ognja, tedaj previdno oprezujeta, kako in kaj. Tinču se pa le dozdeva, da to ne more biti navadno cigansko taborišče, posebno še, ko ni slišati nikakih vikov ne krikov, kakor je pri ciganih navada. Niti ni videti malih cigančkov. Pač pa ugotovi Tinč po bistrem ogledovanju neko ogromno kopico, iz katere šviga po malem zdaj plamen, zdaj dim.

»Ogelnica, ogelnica!« vzklikne fant veselo ter pritegne Tonco za sabo. »Oglarji, oglarji!« vpije kakor bi uzrl Zasade same.

Da, resnično, oglarji so tu. Nekaj črnih mož sedi ob ognjišču zraven ogelnice.

»Dobro jutro!« jih pozdravi Tinč pogumno.

»Bog daj!« odvrnejo začudeni. »Kaj pa vidva tukaj? Odkod sta se pa vzela?«

»Izgubila sva se,« odvrneta oba hkrati.

»Izgubila?« Začudeni ju gledajo črni možje. »Odkod pa prihajata in kam sta namenjena?«

»S Hruševja greva na Zasade.«

»Na Zasade? Pa kar sama?«

»Sama.«

»To je pa težavno. No, kar sedita in spočijta se! Sta gotovo lačna.«

Eden mesi žgance v kotliču nad ognjem, drugi narezava slanino v ponev, da kar prijetno cvrči in diši. To še ni tako mikavno za mlada popotnika kakor nekaj drugega tam zraven. Tam zraven stoji namreč vedro vode. Ah, voda! Kar oči se jima zabliskajo. Voda, voda!

»Jej, vodo imate!« uide Tonci.

»Sta mar žejna? Že na vse zgodaj?«

»O, žejna, žejna!« zastokata oba.

Mož zajame korec vode: »Nata, pijta!«

Oj, voda, voda! Kako to pijeta! Saj še nikoli na svetu nista bila tako žejna. Le kje so dobili ti ljudje vodo? No, prav blizu nekje je

gotovo niso zajeli, kajti voda je v Volkovnjaku draga, prav ko v Sahari. Oj, voda, voda, voda!

Seveda, ko je bila žeja enkrat pogašena, so pa tudi žganci zadišali, pa še kako! Zabeljeni koruzni žganci. Le kakšna sreča ju je doletela po tako strahotni noči. Da, oglarji so jima prav gostoljubno postregli, se mora resnici na ljubo priznati. Bili so ju kar nekam veseli. Saj itak ne zaide nikoli živa duša v te divje kraje. Ko sta se popotnika dobro pokrepčala, sta se gostiteljem seveda zahvalila kakor se spodobi. Prijazni možje so jima pa pokazali nadaljno pot proti Zasadom. Ne le pokazali, eden ju je celo spremil dobršen kos poti. Natanko jima je razkazal smer, tako da končno nista mogla nikamor več zaiti. Mož jima je želel srečno pot ter ju povabil, naj se tudi nazaj grede oglasita pri oglarjih, jima bodo potem pomagali proti Hruševju.

Oh, kako sta bila zadovoljna in vesela, ko sta bila končno rešena iz tistega začaranega kroga! Da, tu ju zdaj ne ukani več, zdaj sta na trdni poti. In da bi se le še bolj prepričal in utrdil v dobri veri, je splezal Tinč na visoko smreko in se razgledal.

»Zasade že vidim, že vidim!« je zavpil vesel, pa zdrknil dol.

Nista občutila nobene utrujenosti več, nasprotno, veselo sta podvizala korak in občutila sta, kako jima poskakuje srce od sreče.

(Dalje.)

Mirko Kuncič

V tujino

*Še rôko v rokó, še besedo v slovo —
in v nočno tišino
kolesje pri vlaku ropoče trdó:
v tujino ... v tujino ...*

*Ves sključen in žalosten stiska se v kot
in misli na ženo,
na kočo razdrto, na drobceno hčer,
joj, komaj rojeno.*

*— Kako sem te, zemljica, z znojem pojil,
kako sem te ljubil!
In ti? Kaj si dala mi? — Kamen za kruh.
Vse, vse sem izgubil ...*

*Ne zase, za ženo gre sreče iskat,
za hčerko edino.
Kolesa votló kot iz groba pojo:
v tujino ... v tujino ...*

Metka in njen oči

Ilustriral Fr. Godec

Metka je sama doma. Zelo ji je dolgčas, pa ne sme zdoma. Sicer je zunaj mraz in leden sever piše in pleše s snegom, ali to je najbolj veselo. Šla bi k svoji prijateljici Urški na drugi konec vasi in hitro bi bili na potoku, kjer je gladka ledena skorja. In potem bi prišli otroci iz cele vasi in bi se smejali in drsali in kepali.

Metka se zelo boji svojega očma. Kadar jo samo pogleda s sivimi očmi pod košatimi obrvmi, že vztrepeta, četudi ne vé, da bi se bila v čem pregrešila. Tudi njena mamica se boji hudega očma in ima zmeraj objokane oči. Zvečer hodi oči s svojimi tovariši k Majdonu, kjer je krčma, in potem ga čakajo včasih do polnoči.

Njena mlajša polbratca Jakec in Nace sta v šoli in prideta šele proti večeru. Takrat je že bolj kratkočasno, ker se imajo radi in se uče skupaj. Metka je seveda najbolj modra, saj pa tudi že hodi dopoldne v šolo, in sicer v četrti razred, kjer se uči raznih učenih stvari. Mamica hodi k sosedom delat in je zato ni doma.

Metka ne ve, kaj bi počela, pa se spomni: Pisemce bi pisala svoji prijateljici Urški, ali ta je daleč, in v vasi ni pismonoše, ki bi nesel pismo. Zato se nasmehlja Metka in se spomni: Pisala bom sebi in podpisala Urško. In je začela:

»Draga Metka! Že dolgo Ti nisem pisala, ker nisem vedela, kaj bi Ti pisala. Zdaj pa je pri nas mnogo novega! Zunaj se tepejo berači, da kar cunje lete od njih, tako pravi mamica. Sneg gre namreč že ves dan in veter pleše s snežinkami. Naš oče so zjutraj kleli, ker so bili slabe volje. Tega se jaz najbolj bojim, zato sem kar odletela v šolo, kjer je najbolj prijetno. — Naša Liska je dobila teličko, ki smo ji dali ime Breza, ker je lepo bela in rumena. — Moje punčke, ki mi jo je prinesel Miklavž pred štirimi leti, ne boš več videla. Oni dan jo je bolel zob in ker se mi je smilila, sem jokala, pa so jo zato oče vrgli na ogenj. — Naš črni muc je šel med razbojnike. Pred tremi dnevi je odšel na vas z dolgim hodom, ki ga je vlekel za seboj in ga še zdaj ni nazaj. — Zdaj pa moram nehati, ker pridejo najbrž oče domov, pa bi bili hudi, ko bi brali to pismo. In Te lepo pozdravljam in želim, da bi prišla k meni.«

Metka konča pismo in odhiti iz hiše pogledat, kako naletava sneg. In ko se vrne, ploskne z rokami in prebere pismo, ki ga je pisala prijateljica Urška.

Zvečer so vsi zbrani v hiši razen očma, in mati je vsa v skrbeh, da ima objokane oči. Zdaj gre v kuhinjo in mimogrede skoči na prag pogledat po vasi. Ko se vrne v hišo, gleda skozi okna.

»Le kje hodi naš oče,« vzdihuje.

»Le kje hodi, gotovo so ga zopet dobili medse njegovi bratci.«

Jakec in Nace je ne slišita, ker bereta in pišeta. Metka pa je starejša in njo boli materina žalost.

»Najbrž so oče že na mostu in vsak trenutek lahko stopijo v sobo.«

»Metka, ali misliš res, da že gre domov,« reče mati in hvaležno pogleda svojo hčerko.

»O, mamica, gotovo vem, da so že na poti. Zdajle gredo mimo tistega kozolca ob potoku.«

»Naj bodo, kjer hočejo,« pravi Jakec. »Pojdimo k večerji, lačen sem!«

»Večerjo na mizo,« kriči Nace, »že od včeraj nisem večerjal.«

Sedejo za mizo in Metki se zdi, da že dolgo niso bili krompirjevi žganci tako dobri kot nocoj. Pogleda mater, ki je zopet vsa objokana, in tudi njej je nenadoma srce tako žalostno, da mora izpregovoriti:

»Jaz pa grem očetu naproti, gotovo jih bom že srečala.«

»Nikamor ne boš hodila! Ali bi se rada prehladila?«

»Pa bom šla,« je rekla Metka, »očetu grem vendar lahko naproti.«

»Ti kar pojdi, da te sreča tam v hrastju divja žena. Boš videla, kaj ti bo povedala,« jo hoče postrašiti Jakec.

»Mati, kar vrata zaklenite, da ne bo silila,« pristavi Nace.

Najbolj je bilo Metki hudo zaradi matere in jezila se je nad očmom, ker jim dela skrbi. Potem je že mislila skrivaj oditi v noč, ko se zaslišijo zunaj težke stopinje in jezne besede. In Metka hiti odpirat vrata.

V hišo je stopil očim v škornjih, velik in širok, v debeli suknji ter se godrnjaje opotekel k peči.

»Dober večer,« ga je Metka plaho pozdravila.

»Kako se reče,« je zarežal očim in se široko zamajal po hiši.

»Ne razsajaj,« se je oglasila žena, »saj smo ti voščili dober večer.«

»Kje si mi voščila?« je zamahnil s pestjo proti njej. »Kdo sem jaz?« je grozeče nadaljeval in gledal, nad kom bi stresel jezo.

»Vi ste gospodar te hiše,« je boječe odgovorila Metka.

»Kdo še?«

»Vi ste naš oče in dobrotnik.«

»Kdo še?« Odgovori, ti, žena!«

»Moj mož! Zdaj pa bodi tiho in sedi za mizo. Večerjo ti brž prinesem.«

Žganci so mu dišali in jih je hitro pospravil; sedel je nazaj k peči, da si nažge pipo.

»Glej ga, hudimana, na tobak sem pozabil. Kdo bo skočil ponj, alo, Metka!«

»Ne boš pošiljal otroka, saj lahko ostane v snegu, grem sama,« se je ponudila žena.

»Ne, ne, že grem, o pa še kako rada,« se je hitro oglasila Metka.

»Jaz ne pustim otroka, saj lahko zmrzne,« je branila mati in vsa drhtela v strahu in ljubezni do nje.

»Kdo je gospodar te hiše?« je zagrmel očim.

»Vi ste gospodar te hiše,« je odvrnila Metka.

»Na, vzemi denar in hitro pridi!«

Ko je odprla Metka vežna vrata in stopila čez prag, se je zagnal mrzel veter z vso silo vanjo. Za trenutek je počakala ob zidu, misleč,

da bo utihnil, ali ker je pritiskal in butal brez prestanka, se je vrgla Metka hrabro vetru nasproti in zagazila v sneg.

Kot da je čakal na to, jo je bliskoma objel od vseh strani in ji skočil za vrat, s katerega ji je strgal tenak robec. Ali Metka se ga ni ustrašila. »Pa nalašč ne,« si je mislila, »ne dam se, nisem tako boječa,« in skušala se je zasmejati. Stekla je naprej po zasneženi cesti, kjer so tekli gladki kolovozi, in ko je prišla do dolgega kozolca, ki je bil založen z ajdovo slamo, ji veter ni mogel do živega. Ko pa je kozolec nehal, ji je veter vrgel v obraz polno snežink, da jo je zapeklo v lica, in so se ji napolnile oči s solzami. Ko je bila zopet med hišami, je bilo boljše. Veter ni imel toliko moči do nje in iz hlevov je prihajal gorak duh po živini in iz vež se je kadilo.

Ko pride Metka do potočka, kjer ni bilo hiš, jo zopet zgrabi veter. Od zadaj jo potiska naprej, od strani jo suje v sneg. Od mraza ji gre na jok, ali skuša se ubraniti. »Očetu grem po tobak namesto mamice.« Ta misel jo budi in tolaži. Težko hodi po zamrzlih grudah, vdira se v napol trdi sren, gazi po globokem snegu, ki ga je nanesel veter. Brez sape, premrla in ozebla prijoka Metka do Majdona, kjer prodajajo tobak.

V hiši se naslanjata na mizo dva pivca in ostrmita, ko vstopi Metka. Nerodno jima je in skoraj ju je sram pred njo. Z rokavom zakrivata vsak svoj kozarec in ne vesta, kaj bi.

»I, glej jo, kaj pa ti, Metka, ali si prišla? Saj oče so že šli domov.« Povešata oči in si ne upata pogledati Metke.

»Saj sem le prišla po tobak za očeta,« pove s solzami in glas ji drhti, ker vsa trepeče od mraza.

»Pa kako si prišla, ali nisi zmrznila, ali nisi ostala v snegu? Ojoj!«

Vsi jo pomilujejo in tolažijo in krčmar ji greje prste v svoji debeli roki. Še krčmarica jo pride gledat.

»Metka, ali si res ti, o, Metka!«

Ko se je ogrela in dobila tobak, vstaneta pivca izza mize.

»Čakaj no, Metka, greva s teboj!«

Že so zunaj v snegu, na mrazu. Veter hruje, zavija, siplje sneg in Metka se stiska v robec in se vsa trese.

»Saj res, čakaj no, Metka, ali hočeš, da te nesem?«

In tisti pivce, ki jo je prej ogovoril, si jo naloži v naročje. In potem se menjavata vso pot, dokler je ne prineseta v domačo hišo.

»Ali ni mogla iti sama?« vpije očim. »Ji bom že pokazal, potuhnila se je.

Vzdigne pest, ali ko vidi Metkine solzne oči in njen vdani obraz, povesi pogled pred njo.

Drugi dan je Metka ostala v postelji. Vsa je gorela, lica so ji bila razpaljena, v prsih je čutila bolečine in tudi v grlu.

»Vseeno bom vstala! Nočem, da bi oče rekli, da sem se potuhnila.« In ko je bila sama v sobi, je vrgla odejo s sebe.

»Ne bom ne ležala,« si je mislila. »Navsezadnje bi še mislili, da sem res bolna.«

Vstala je in šla proti vratom. Ko pa jih je hotela odpreti, se je zgrudila.

»Mati!«

Na njen vzdih prileti mati v sobo in ko zagleda hčerko na tleh, se od strahu skoraj onesvesti.

»Kaj je s teboj, ti ubogi otrok?«

»Nič mi ni, mati, samo slaba sem,« reče Metka in se tiho zasmije.

»In tako čudno mi je, kot bi plesala. Vse gre naokrog.«

»Saj si vsa v ognju, zakaj pa vstajaš? Ali hočeš umreti?«

Metka leži, vsa je bolna in slaba, da ne more roke vzdigniti. Smehlja se in govori veselo, kakor da je najbolj zdrava in srečna. Zdaj ji je vroče, da je vsa mokra, a nato jo objame mraz. Postelja se trese pod njo, tako drhti po vsem telesu. Kar je domačih, stoje pri njeni postelji in tudi očim je prišel v hišo.

»Oj, kako je lepo tamle! Ali vidite? Vse je zlato in angelci hodijo po lestvici. Smehljajo se, glejte, glejte, rožico mi neso. Samo tega se bojim, da bi ne bili oče hudi, ako grem z njimi. Ali smem, oče, nikar se ne jezite, saj ne bom več!«

Kar jih je v hiši, vsi se jokajo in mati vpraša:

»Metka, ali me poznaš?«

In se nasmehlja tako lepo in prisrčno:

»Kaj bi vas ne poznala! Vi ste Marija —«

»Da bi le ne umrla,« reče očim svoji ženi. »Čaj ji skuhaj in vse stori, kar veš in znaš. Ako ne bo bolje, grem jutri po zdravnika.«

Tudi Jacec se joka in pravi:

»Metka, ne smeš umreti! Jaz te ne pustim —«

»Ha, ha, ha, glejte ga, glejte angelca,« se zasmije Metka.

»Ali ne vidite, da mi nese rdeče jabolko? Mi ga je že dal; ko ga pojém, pa pojdem v šolo.«

»Metka, tudi jaz ti bom dal jabolko, ko boš zdrava,« pravi Nace.

Dve noči in dva dni že visi Metka med življenjem in smrtjo, a tretji dan pravi zdravnik:

»Zaspala je! Bolezen gre na bolje, srce je vzdržalo in ji bije bolj redno.«

»Ali res, Metka ne bo umrla!«

Očim veselo ostrmi in oči se mu zasvetijo v solzah.

Metka spi ves dan in vso noč, ko pa se prebudi, se žalostno zasmeje:

»Zdaj več ne vidim angelcev in zlate rože so ugasnile. Oče, ali ste hudi name?«

Čez teden dni je Metka vstala in je minilo še osem dni, preden je bila čisto zdrava.

Očim jo od takrat vsako jutro poboža, preden gre v šolo. Tudi v krčmo ne zahaja. Pravi, da ga je Metka spreobrnila tisto noč, ko je toliko trpela.

Anton Debeljak

Ranča peč

Po ljudski pripovedki

V vasici Kamenju vidiš veliko skalo blizu potoka, ki žene mlin. Splošno ji pravijo Ranča peč. Sam vranič ali hudi duh jo je zavalil semkaj z visokega sosednega hriba. Pripetilo pa se je to takole.

Hudobec je srečal na bregu siromaka, ki se je držal nad vse čemerno. Vpraša ga:

»Kaj pa ti je, možak, da se držiš, kakor bi ti bile miši vso letino sklestile?«

»Kako ne bi bil žalosten? Davkov ne morem plačati, nobenega zaslužka ni. Sam ne vem, kako se bomo preživili. Ne bora ne beliča nisem imel že dva meseca v žepu.«

»Denarja bi rad? Pri meni ga dobiš in ne bo posebno drag.«

Možanec debelo pogleda: »Norčujete se z menoj!«

»Na, tu imaš petdeset brenkačev. Zato pa daš meni tisto reč, ki jo zajtra najprvo povežeš.«

Ubogi kočar veselo sprejme in hiti domov s svojim zakladom. Ženi pove, na koga je naletel v hosti.

»Jejhata, človek božji,« ozklikne gospodinja, »samega nebodigatreba si videl in si se mu prodal. Prva stvar, ki jo boš zajtra povezal? To si ti.«

Možakar je bil ves iz sebe od zadrege. Na srečo pa je imel pametno in previdno družico.

»Takole boš napravil,« mu reče dobra ženka. »Ko se prebudiš, se sleci, vzemi vrvo in pojdi, da opašeš ono debelo skalo, ki leži pri Izvoru nad mlinom. Če pride Posmetuh, naj si jo vzame. Tako bo plačan za svoj podarek.«

Šeber, tako se je pisal naš kmetiček, je kaj slabo spal. Hude sanje so ga plašile in strašile vso dolgo noč. Ko se je zjutraj predramil, je stopil še kebast, to se pravi: v sami srajci, k ogromnemu balvanu pri Izvoru na Hribu. Omotvozi debelo pečino. Ni mu bilo posebno čakati. Ta trenutek je stal preoblečeni dušegubec pred njim.

»Kaj si pa storil?« zagodrnja nečistec.

»Glej ga no, zate delam. Tu je prva stvar, ki sem jo danes opasal. Vzemi jo, med nama je poravnano.«

Razkačen se peklenščak zakadi na pečino, s kremplji jo zakotali nizdol v selo Kamenje. Obstala je kraj potoka, ki ob moči goni mlinsko kolo.

Po vraniču, ki jo je s krepkim udarcem močno opraskal, se vobče imenuje Ranča peč.

Bogu da, kdor daje v božje ime

(Narodna)

Ob Bistrici je stal nekdam velik mlin, ob njem uboga kočarica in pred kočarico staro razpelo.

V mlinu so se vrtela noč in dan kolesa, ošabna mlinarica je merila noč in dan žito. Stara osebenka iz kočarice, uboga Urša, je presejavala čez dan v mlinu moko, zvečer je predla za mlinarico. Zaslužila je na teden merico žita in na leto vatel platna. Vendar je delila Urša od svoje revščine popotnim, mlinarica se je izgovarjala z revščino.

Mlinarica se je redila, Urša je hujšala. Kristus na razpelo pred kočarico je bil vedno bolj izjedan od vetrov in izpran od dežja. Gleda nekega dne Urša Križanega in se prestraši:

»O ljubi moj Kristus! Kaj da si tako shujšal? Pridi, revček, k meni na kosilo. Kokoško imam, regrata in jagod nabereš.«

Urša se zdi, da kima Križani: Pridem!

Vesela kuha in peče Urša. Poldan zvonijo v daljni vasi, Urša pokrije mizo z lepo opranim vatlom platna in čaka.

Pa pričota berač in prosi v »božje ime«. Že tri dni ni imel toplega v ustih. Urša stoče: »Kosilo sem pripravila Gospodu Kristusu. Pa ta revež je tudi lačen... Že vem.«

Urša da beraču glavo in bedro.

Komaj da odčota berač, že pritava ob palici slepec in toži, da je lačen. Urša mu da perutnici. Komaj je odstavil slepec, že pristoka h kočarici berač, ki nima desne roke in se mu vleče mrtva noga za njim.

Urša mu da zibko in hrbet kokoši in se tolaži: »Bedro je debelo, dovolj bo še za povabljenega.«

Urša čaka in čaka, gosta pa ni. Stopi h križu in potoži: »Ljubi gospod Kristus! Kaj da ne prideš?«

Križani spregovori: »Duša draga! Že trikrat sem bil doma pri tebi. Meni da, kdor do v mojem imenu. Za plačilo pa naj ti bo: Kar koli boš jutri zjutraj začela, to boš delala ves jutrišnji dan.«

Urša priporoči zvečer Bogu uboge duše in nič ne premišljuje, kaj naj bi začela drugi dan. Ko se zbudi, priporoča spet Bogu uboge duše in se spomni, da ima raztrgane rokavce. Dobro bi bilo, če bi zalegel vatel platna za nove. V tej skrbi gre k skrinji in premeri platno. A glej čudo! Vatel za vatlom ji sili pod mero... Platno se giblje, zvija v bale, bala za balo polni kočarica... Platno sili skozi okno, pokriva streho, obdaja kočarico... Urša meri in meri: »Oblekla bom vse reveže.«

Ko zazvoni zdravomarijo, se ustavi platno, Urša zaspi utrujena.

Mlinarica je čakala ves dan na Uršo. Zvečer ustavi kamne in gre do kočarice. Tam obstane kakor okamenela: vsa kočarica je pokrita z lepim praznim platnom, po tleh ležijo bale in Urša spi na kupu bal. Ali so nanese vile neumni Urši tako bogastvo?

Mlinarica prebudi Uršo, ki izve prečudno novico. Prijemlje se za glavo: »Ti reva trapasta! Pa povabiš tako imenitnega gosta?«

Hitro si naredi v svoji lakomni duši načrt.

Gre, nakolje puranov in gosi, mesi in peče, naloži mizo in stopi do križa, se pretvarja:

»Gospod Kristus! Kaj se ogiblješ moje hiše in se ponižuješ, hodiš v ubogo kočarico k trapasti Urši? Pripravila sem, kar premore mlin. Pridi!«

Mrtev les oživi, Kristus pokima: »Pridem!«

Miza v mlinski gornici se šibi, vino se peni. Mlinarica v svileni obleki čaka na pragu. Prištorklja kruljav berač in prosi »v božje ime«. Lačen je. Mlinarica se razjezi:

»Tak postopač! Kaj sem zate prečula vso noč ob kuhi in peki?«

Komaj odštorklja prvi berač, prišanta drugi, pritava tretji. Mlinarica jih ozmerja, podi.

Poldne mine, gosta ni.

Mlinarica gre h križu, se razburja: »Zakaj ne prideš? Juha bo prestana, meso zapečeno, čvrtje prižgano.«

Mrtev les oživi, Kristus spregovori:

»Saj sem bil pri tebi, pa si me napodila z metlo.«

»Kdaj vendar, gospod Kristus?«

»Prišel sem trikrat. Kruljav, slep, šantav.«

»Bili so postopači...«

Resno jo posvari Kristus: »Kaj ne veš, da daje meni, kdor daje v mojem imenu?«

Mlinarica se prestraši: tako je premišljevala, s kakim delom bi začela drugi dan — zdaj pa ne bo nič... Potuhne se, prosi:

»Odpusti, gospod Kristus! Delila bom, dajala. Pravičen si in ne boš škodoval ubogi, neuredni vdovi... Poglej, koliko sem ti pripravila, daj mi milost!...«

Kristus prikima: »Kar koli začneš zjutraj...«

»Bom delala ves dan,« dokonča vesela mlinarica, hiti domov, si misli:

»Pridi ali ne pridi — mar mi je!... Beračem da bi dajala gosja bedra? Raje pojem sama.«

Z vinom zaliva pečenko, s pogačo se posladi. Premišljuje, kako naj ugane. Pa potrka na vrata:

»Dajte, mlinarica, lačnemu revežu skorjo kruha!«

»Kaj!« se zadere mlinarica, »sama nimam kaj jesti. Pojdi v božjem imenu.«

Mlinarica gloda gosje bedro, ga zaliva z vinom. Potrkalo je drugič na vrata: »Dajte, mlinarica, lačnemu siromaku, da vam pride sreča v hišo.«

Mlinarica vrže obrano kost v vrata, vpije:

»Sreča pride že brez tebe, potepuh!«

Pa je potrkalo tretjič: »Dajte, mati mlinarica, v božje ime! Že tri dni hodim lačen, dajte, ker ne veste, kdaj vas pokliče gospod Bog na sodbo.«

Mlinarica trešči prazen bokal v vrata, vpije:

»Nesramni čeljustnik! Zdaj me opominja na smrt! Nisi jedel že tri dni, pa stradaj še naprej, jezik ti umazani.«

Vso noč se premetava mlinarica po postelji in premišljuje, sklene: »Tolarje bom umila, potem bo vedno več tolarjev, če jih umivam ves dan, jih bo za par lojternic.«

Da bi tolarje umila, je njena prva pot s škafom po vodo. Ko zlije vodo na tolarje, začne voda naraščati, vreti, teče preko sklode, lije po tleh, napolni sobo, zalije mlinske prostore, grgra, mrmra, se dviga in dviga... Mlinarica skače, vpije, a vedno več vode prire iz njenega škafa. Mlin se trese, se dviguje, se razmaje... Voda je odnesla mlin in skopo mlinarico.

Plajšev Jaka

Ilustriral E. Sajovic

Njegovo ime sem napisal čisto v ljudski govoricu. Mislim, da sem mu s tem ohranil sto odstotkov njegove lepote, ki bi jo bilo sicer izgubilo, če bi ga napisal v vsej slovniški pravilnosti kot »Plaščev Jaka«.

Jaka je bil mož svoje vrste. Nedeljo za nedeljo je tlačil in vlekel v cerkvi pri orglah mehove in še vsak zapovedan praznik za nameček. Če njega ni bilo, je bilo v cerkvi vse narobe. Orgle se niso pravilno glasile, petje je pešalo, če ne popolnoma utihnilo, zakaj pevke so se rade opravičevale, da ne morejo peti brez orgel. Kdo je bil torej kriv, če je bilo v cerkvi slabo petje, kakor ta nesrečni Jaka.

V novejšem času je častitljivi stan orgelskih mehačev skoraj popolnoma izginili iz človeških vrst. Izpodrinil ga je električni ventilator, ki daje orglam potrebno sapo in še bolj potrebne glasove. Dobro, da Jaka ni več na svetu! Kako bi bil revež prenašal strašno ponižanje, ko bi ga bili odstavili od orgel in bi ga postavili v kot, češ doslušil si! Jaka med staro šaro! Namesto njega pa ves svet in še oblake vladajoča elektrika, — da bi jo koklja! Kdo ve, če ne bomo dočakali kdaj še časov, ko nam bodo igrali pri orglah še električni organisti! Sliši se, da so že iznašli stroj, ki zna note pisati, morebiti je tudi že rojen tisti slavni človek, ki bo iznašel še električnega organista. Jaka, blagor ti, ker ti ni bilo dano učakati teh časov!

Jaka je bil sezonski delavec, kakor so zidarji, opekarji in drugi taki delavci, katerim je dovoljeno delati samo v letnem ali pa samo v zimskem času, kamor prištevamo tiste delavce, ki kidajo ali premetavajo sneg. Jaka je bil namreč krovec. Bil je torej eden izmed tistih, vedno bolj redkih delavcev, katere je izpodrinila moderna kultura. Mož je delal slamnate strehe. Koliko pa jih je še na svetu, ki znajo to umetnost! Sedaj prevladuje na strehah opeka, eternit in druge iznajdbe, katerim ljudje starega kova niti imena ne vedo.

Modrijanov študent, ki v počitnicah ni imel nobenega pametnega dela, je večkrat pomagal Jaku pri prekrivanju slamnatih streh. Koli-kokrat je še pozneje pripovedoval, kako je Jaka po brezžičnem brzozjavu pošiljal s strehe dol svoje ukaze in želje. Kar na kratko.

»Prekla!«

»Trta!«

»Snop!«

Kratki, rezki ukazi so leteli s strehe, hitro in točno je moral študent prinesiti zaželjeno, če ne, je moral precej slišati Jakov vzdihljaj: »No, ali si zaspal! Kje pa si?«

Ali, kar je pa doživel z Jakom tistega dne, ko je prišla v vas Hobjanova Mica. Ta ženska je vselej prinesla s seboj novic cele koše iz domače in sosedne župnije. Potem pa ji je šel jezik naprej in naprej, tako da so njene besede komaj dohajale njene misli. Prav v resnici se je morala truditi, da se v pripovedovanju ni kdaj zmotila.

Jaka je delal na strehi in vroče mu je bilo. Pa lačen je tudi že bil. In žejen. Malice pa ni hotelo biti od nikoder.

S strehe se je začulo mrmranje, ki je postajalo vedno glasneje.

Nazadnje je prišlo že čisto glasno grmenje na dan, ki je dalo duška v besedi: »Ali je to ženšče iz Amerike prineslo, ker toliko ve!«

Žensče! — Jaka je rabil dosti neotesano besedo. Pa mu moramo oprostiti. Jaka je bil lačen in žejen in jezen. Vsak delavec pa je vreden svojega plačila pa tudi svoje hrane.

Prišla je pomlad in pogrnala je Jaka na strehe, prišla je zima in Jaka se je rad ali nerad moral ločiti od priljubljenih zračnih višav. Vesel naj naj bo, se je vsaj odpočil, si mislite vi. Da, tako si mislite, ali Jaka je pa mislil drugače. Poiskal si je za zimo novo delo: začel je nositi v loterijo.

Nositi v loterijo, torej zapravlјati. Kako ste krivični! Jaka ni bil zapravlјivec, vsa čast mu. Doma si je poiskal kos papirja, ga je razstrigel

na devetdeset listkov in nanje napisal številke od 1 do 90. Potem pa je šel s kupljenim dobitkom od hiše do hiše in je listke prodajal po dva krajcarja ali tudi samo po krajcarju. V nedeljo pa so šli ljudje gledat, katere številke so bile tisti teden dvignjene v Trstu ali v Gradcu, in kdor je zadel prvo dvignjeno številko, tistemu je prišel v roke Jakov dobitek.

Pri nabavljanju dobitkov je bil Jaka posebno iznajdljiv. Saj so tudi drugi ljudje, zlasti ženske, nosili v loterijo. Pa kaj? Navadno so kupile kakšno ruto, nekaj klobas, morebiti pomaranče ali fige. Jaka se za take sladkarije ni dosti menil. Kupil je gnojne ali senene vile, kupil nove grablje, kupil si koso in kosišče, kupil škof za vodo in s temi in takimi dobitki je premamili marsikaterega gospodarja, ki bi bil rad poceni prišel do novega orodja. Če od nikogar drugega ni nič vzel, od Jaka je. Malo za to, da bi dobil novo orodje za nizko ceno, malo pa zato, da je spomladi lažje dobil Jaka na streho. Zakaj Jaka je gledal na tiste, ki so mu v zimi pomagali z loterijo prislužiti bore krajcarčke, Jaka je znal uslugo upoštevati s hvaležnostjo.

Na stara leta je pa Jaka obnemogel. Takrat mu pa ni kazalo drugega, kakor da si je omislil beraško malho in beraško palico in šel od kmeta do kmeta. In ker so kmetje vedeli, da je bil Jaka vse svoje žive dni priden in vesten delavec, so mu dosti radi dajali.

»No, ker nisi bil postopač, ti bom pa še malo dodala,« mu je govorila dobrosrčna Modrijanova mama in še nekatera druga gospodinja je vedela povedati isto pohvalo.

»Ne, mati, postopač pa res nisem bil. Streho sem naredil kakor za večnost, ali ne?« se je hitel hvaliti Jaka. »Vem, da streha še sedaj drži. Pa kdaj sem jo že delal! Ali ni tako?«

»Tako je, tako!«

»Kdo pa danes še zna streho delati, kdo!«

In Jaka je živel in umrl v prepričanju, da so ljudje začeli opuščati slamnate strehe zato, ker niso mogli najti njemu vrednega naslednika.

Ali ni to čudno? Troje služb oziroma poslov je izvrševal Plajšev Jaka. Pa vse troje je začelo z njim propadati: mehače izpodriva električna, krovce za slamnato streho moderni napredek pokrivanja, loterijo pa je pregnala postava.

Kako so v Radovni pregnali hudobca

Ilustriral E. Sajovic

V dolini reke Radovne so tri vasi, ki se imenujejo Spodnja, Srednja in Zgornja Radovna. V gorah nad dolino so lepi pašniki, kamor gonijo prebivalci svojo živino na pašo.

V Srednji Radovni se pravi pri neki hiši pri Pangercu. Tam so v prejšnjih časih redili vedno precej drobnice. Blizu Pangerčevega hleva pa je, kakor je vedel povedati stari Pangerc in drugi ljudje, — prihajal iz zemlje sam hudobec, ki je zelo rad nagajal ovcam. Zlodej je prikopitljaj naravnost v hlev, potem je zažvižgal na prste, odprl vrata Pangerčevega hleva in izginil. Ko je hudoba odprl hlev, so se ovce vse prestrašene zakadile čez prag in zbežale v goščo. Bežale so, kolikor so mogle in največkrat so jih našli visoko kje na Mežaklji. Uboge živali so bile vse prepotene in silno utrujene. Večkrat je pastirju tudi kakšna zmanjkala.

Nekega dne pa je stari Pangerc ukazal domačemu pastirju, naj se v bližini hleva postavi na prežo. Ta se je res skrtil v bližini hleva in započil svoj pogled naravnost v vrata, da mu pač ne bi kdo neopažen odprl vrat. Ko je pa otresal svojo čedrico in se zamislil, so se nepričakovano z velikim ropotom odprla vrata Pangerčevega hleva in glej! ...

Ovce so v naglem skoku zdirjale preko praga. Ko jih je pastir hotel ustaviti z veliko gorjačo, ga je črn oven podrl na tla. Pastir je mislil, da je sama hudoba, in je ves preplašen trepetal na tleh in debelo gledal za ovcami.

Pastir Fronc se je naglo prekrižal in bil je prepričan, da je odgnal hudobo. Ko je

ležal na tleh, je občutil, da ga bolijo vse kosti in si jih je začel otipavati. Ves polomljen je odkrebsal v hišo pravit, kako ga je hudobec podrl na tla. Rekel je Pangercu: »Drugič pa sam pojdi čakati hudobo, jaz ji nisem kos.«

Vsi so se smejali staremu Froncu in ga brž spravili za peč, kjer je ležal v hladnih nočeh.

Ovce so se vse razbežale kot po navadi, čreda se je iz dneva v dan manjšala. Stari Pangerc je spoznal, da ne bo hudobcu kos, ne on ne vsa njegova družina s pastirjem vred. Na vso jezo si je natočil domačega brinjevca in ga v dušku izpil. Potem je pa dejal svoji ženi:

»Veš kaj, ženka, na nekaj sem se spomnil, tudi tebi veljajo te besede, Fronc, le dobro napni ušesa, da ti katera beseda ne uide!«

Fronc se je dvignil na peči in poslušal kakor mačka ob mišji luknji. Pangerc pa je dejal: »Vraga ne bo moč kar tako ugnati, zato sem sklenil, da ga preženemo na drug način. Izmisлил sem si, da bi ga najhitreje pregnali, če bi postavili tam, kjer prihaja iz zemlje, lepo znamenje, notri bi pa postavili kako sveto podobo ali pa križ, ker hudoba beži pred križem in svetimi znamenji.«

Rečeno, storjeno! Na tistem kraju, kjer se je zdelo ljudem in Pangercu, da prihaja hudobec iz zemlje, so postavili lepo vaško znamenje. Vanj so pa postavili lepo podobo Matere božje. Odkar stoji to znamenje, ljudje ne pomnijo, da bi se še kdaj prikazal hudobec. Pangercovo znamenje je nastalo iz potrebe, ker drugače si stari Pangerc ni znal pomagati. Hudobec ima svoje umazane prste vedno rad tam, kjer mu ni treba.

Manko Golar

Zlati gorica se ...

Zlati gorica se v jeseni
in v soncu kopljejo se trte,
smehlja se grozdje v mladem jutru,
noči s sinjino so zastrte.

Ves dan klopotci ščebetajo,
nad njimi sonce žarko raja
in z licem žarkim mesečina
po mejah se sprehaja.

In pesem čričkov se preлива
med težko obložene brajde —
in kot neveste zale v dalji
duhte v jesensko jutro ajde.

Manko Golar

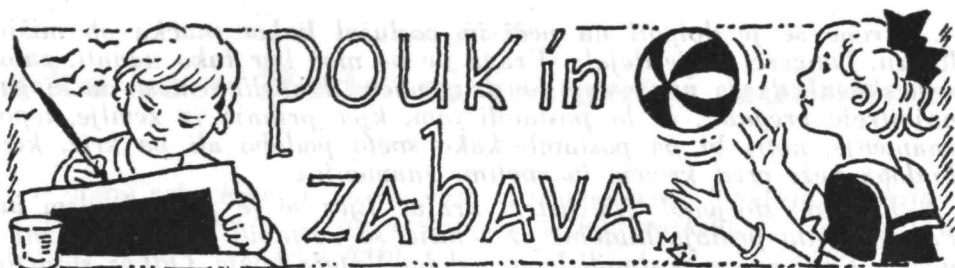
Deter veje

Deter veje
čez gorice,
sonce grozdku
greje lice.

In zasliši
smeš srebrni
čriček v fiši
svoji črni.

Zasmešlja se
grozdek zlati,
smeš razlije
se po trati.

Pa zapoje
pevček resni
sestri trfi
svoje pesmi.

Krista Hafner — Ilustrirala Marija Vogelnik

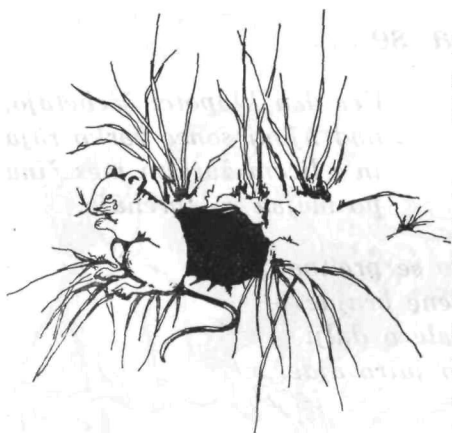
Hišica v čevlju

Miška

Potrkala sta pred mišjo luknjo in ven se je prikazal siv smrček. »Kaj bi rada?« je vprašala miška.

»Uboga ponesrečenca sva, ki nama je potres razrušil domači grad. Ali bi naju ti vzela pod streho?«

»Revčka,« je rekla miška in si utrla debelo solzo s smrčka. »Kar pri meni se nastanita. Moj dom je velik, za vse bo dovolj prostora v njem.«

Mica in Tine sta zlezla v luknjo in se ozrla naokrog. »Tema je tu notri,« je rekla Mica. »Bojim se, da mi bodo moja rdeča lica obledela.«

»Boš še bolj gosposka,« jo je potolažila miška. »Vse mestne gospodične so bledolične in pravijo, da so zato lepe. Tako mi je pravila še moja stara mati.«

Mica je bila tega vesela. Urno je začela urejati novi dom. S Tinetom sta razpostavila opravo, nato pa si je Mica privezala bel kuhinjski predpasnik. »Kuhala bom jaz, vi pa lahko počivate. Nič vam ne bo treba delati, dokler naju boste imeli pod streho,« je rekla miški.

Miška je bila s tem zadovoljna, počenila je v kot in gledala Mico, ki se je urno vrtela po stanovanju, kakor bi bila že sto let tukaj doma.

Miška je imela bogato zalogo in Mica je pripravila imenitno kosilo. Dobro so se imeli in v lepi slogi so preživeli ves ta in še naslednji dan. Tretjega dne pa je rekla Mica:

»Zaloge so pošle. Hola hoj, miška na pot, da nam pri-skrbiš novih.«

»Kaj še,« je rekla miška. »Kar sama si jih poišči. Čemu pa vaju imam pod streho?«

»Kakor hočeš,« se je zadrla Mica. »Pa tudi jedla ne boš. Danes ne bom kuhala.« In odvezala si je beli predpasnik in se vlegla na posteljo.

Zaspala je, pa se kmalu prebudila. Pod seboj je zaslišala glasno škrtanje.

»Kaj je?« je preplašena vzdihnila. »Moj Bog, Tine, tukaj straši.«

»Kaj še,« se je zakrohotala pod posteljo miška. »Nič ne straši, le jaz glodam tvojo posteljo. Imenitno mi tekne.«

»Joj, moja lepa postelja,« je prestrašeno zavekala Mica in sklenila roki. »Tukaj nama ni obstati. Tine, brž od tod!«

Tine je ubogal, pospravil pohištvo, zavezal culo in zopet sta se odpravila po svetu.

MARIJA

Čevelj

Hodila sta debelo uro, druge pol in Mici so polzele debele znojne kaplje po licu. Prešla sta gozd in prišla na široko cesto. Ob robu ceste je ležal velik raztrgan čevelj.

Tine ga je prvi zagledal in ga pokazal Mici.

»Kaj praviš, ali ne bo to imeniten dom za naju?«

»Saj res,« je veselo pritrdila Mica.

Tine je odložil culo in pričel urejevati novi dom. Nad odprtino je spletel slamnato streho, okoli strehe je napeljal žleb, da se je po njem voda odtekala ob dežju, pod žleb pa je nastavil velik škaf iz razbitega lončka, ki je ležal v jarku. Spredaj je imel čevelj veliko luknjo. Tine je tam napravil lepa vrata, ki so se dala odpirati in zapirati.

Nato sta spravila pohištvo v novi dom in ga lepo razpostavila. Napravila sta si kuhinjo, spalnico, obednico, pa še jima je ostalo prostora za veliko dvorano. V kuhinjo je Tine postavil štedilnik in izpeljal iz njega dimnik skozi streho, da se dim ne bi vlačil po kuhinji, kadar bo Mica zakurila.

Mica ga je gledala in ko je Tine zgotovil svoje delo, je veselo ploskala v roko in rekla:

»Kakšen krasen dom! Kakor naš stari grad!«

»Kaj grad,« je rekel Tine in si zavihal brke. »To je še več kot grad, palača je.«

»Res palača!« je pritrdila Mica. »Tako menda še kralj ne stanuje.«

»Mmm,« je prikimal Tine in si znova zavihal brke.

(Dalje.)

Pavle Kveder

Laponci — najskromnejši narod na svetu

Laponci so številčno majhen narod. Nimajo svoje države, ampak žive raztreseni v severnih delih Švedske, Norveške in Finske in na Koljskem polotoku.

Njihova domovina je prostrano ozemlje čudovitih prirodnih lepot in zanimivosti, pa tudi polno strahot. Mnogo posebnosti je v teh pokrajinah. Brezmejne tundre so porastle z močvirno travo, med katero tu in tam poženo grmičja jagod. Pritlikave breze rasto v gajih srebrnih brez, vmes trepetlike, jeseni in vrbovje. Ponekod so goste šume vitkih jelk, sredi njih pa samujejo krasna jezera. Temne so te hoste, katerih tla so žametne, mahovite preproge. Vse to rastlinstvo opeša ob močvirnih robovih. Strahotne so soteske, obdane od strmih pečin in porasle z mahom. Po njih pojo slapovi svoje pesmi. Pravijo, da nikjer na svetu ni lepših sončnih vzhodov kot tu, ko zaplapola v krošnjah mnogoterih dreves jutranji svit kot mogočen plamen.

V teh obširnih in samotnih pokrajinah žive Laponci. So to majhni in koščeni ljudje, temne polti, poševnih oči in črnih las. Sami se imenujejo »močvirni ljudje« (ali Sabme), drugi pa jim pravijo »ljudje oddaljenih pokrajin«. Govore težak jezik, ki pa ima več narečij. Ta se med seboj tako razlikujejo, da se bolj oddaljeni Laponci med seboj niti ne razumejo.

Laponček

V početku so bili naseljeni ob bregovih rek in jezer, kjer jim je obilno ribje bogastvo obetalo dosti kruha. Toda tamkajšnji narodi so jih izrinili na sever. Sčasoma so udomačili velikanske črede severnih jelenov, ki so tod doma. In velika večina laponskih rodov je, ki so že stoletja pastirji. Malo Laponcev ima stalna bivališča. Ti so večinoma lovci in obalni ribiči ter poljedelci. Domovi teh so skromne, v dolinah postavljene kolibe. Ob njih so majhne, skrbno obdelane zaplate zemlje. Zemlja je tu zelo skopa, le malo vrne Laponcem za njihov znoj in žulje. V glavnem pa so Laponci pastirji udomačenih severnih jelenov. S čredami vred so pravi brezdomci, večni romarji. Potujejo s pašnika na pašnik, skozi brezove hoste, čez močvirja in nepregledne planjave jih vodijo ta selitvena pota.

Pastirske hiše so skromni šotori

Čreda severnih jelenov je vse Lapončevo premoženje. Včasih ima en sam Laponec do tisoč in več glav. Čredi je posvečeno celo njihovo življenje, vsa njihova ljubezen, skrb in trud. Vse letne čase, celo svoje življenje so na poti. S severnimi jeleni pa tudi ravnajo kot s svojimi prijatelji. Laponci pravijo, da so te živali kraljevskega rodu, močno jih ljubijo in nikoli ne tepejo. Vsaka žival ima v uhlju vrezan znak svojega gospodarja, da jo lahko najdejo in vrnejo, če zaide v tujo čredo. Res so severni jeleni edina sreča Laponcev. Samo jelen daje vse tistim, ki jim je obdelovanje zemlje nemogoče, samo on da Laponcu in njegovi družini vsega, kar potrebuje za življenje. Jelenje meso je skoraj edina hrana Laponcev, iz kož teh živali so njih postelje in odeje, iz njih naredo delavne laponske žene toplo obleko in obutev; jelenje usnje tvori del obleke in preproste vezi za laponske smuči; iz kit delajo niti za šivanje; predelana mast je laponsko milo, mast, pomešana s smolo, jim da odlično smučarsko mažo. Celo kosti in rogovje uporabi varčni Laponec za orodje in orožje. In jeseni, ko mu je mogoče prodati del svoje črede, dobi za to denar, ki je edini njegov dohodek.

Življenje je na Laponskem preprosto in revno, je neprestan boj za obstanek, je uporno in težko kljubovanje naravi. Pomislimo samo, da osem mesecev letne dobe pokriva laponsko zemljo sneg, ki vlada s svojim tovarišem mrazom. Ta reže skozi obleko prav do kosti, saj je 35° mraza v tistih krajih udomačena vsakdanjost. Zato se nikar ne čudimo, če so smuči tu neobhodna potreba, nujen del Lapončeve opreme. Brez smuči bi ne mogel na lov, ne za svojo ljubljeno čredo. Največji del svojega življenja preživijo Laponci na smučeh. Pa ne zaradi uživanja, ki ga lahko nudi smučanje, ampak zaradi življenjske potrebe. Smuči iz breze in vezi iz jelenjih kož so preprosti domači izdelki. Tudi sani, izdolbene iz debel in obdane z usnjem (»pulke«), naredo doma. Vanje vpregajo psa, močnega in zvestega tovariša, spremljevalca in čuvarja na vseh njihovih potih. Prav tako sešijejo in izdolbejo tudi čolne sami in z njimi ribarijo križem kra-

žem. Vsi Laponci so odlični smučarji, dobri in vztrajni tekači na smučeh. To je potrebno, če hočejo imeti vsakdanji kruh.

Razdalje laponskih planjav so za nas ogromne. Vasi ali hiše so mnogokrat medsebojno oddaljene po 50 ali celo 100 km. Toda te razdalje Laponcem niso nepremostljiva ovira. Za te severne ljudi je lahkota prevoziti 50, 70 ali 100 kilometrov. Njihov duhovnik (nekateri so namreč še pogani, velika večina pa je pokristjanjena) teka na smučeh po nočni nevihti popolnoma sam od kočje do kočje, od vasi do vasi, da krsti otroka ali previdi do smrti utrujenega starčka, ki meni, da ne bo dočakal konca hude zime.

Laponci torej preživijo vse dolge dneve na snegu pri čredi, le včasih gredo na lov nad škodljive lisice, volkove itd. Noči prežde ti

Paša na sneženi poljani

pastirji v preprostih kočah. Mnogokrat so le pod krono pritlikave breze in okrog njenega debla skopane jame njihovo začasno prenočišče. Svoje velikanske črede pasejo Laponci po dolinah in planinah, ob rekah in morju, pozimi pa odidejo v gozdove. Poleti bivajo v šotorih (»kator«), pozimi pa si zgrade lesene kočice, katere včasih znotraj obdajo s kožami. Tako se zavarujejo pred vetrovi in mrazom. Koče postavijo na štiri debele kole, da stoje poldrug meter nad zemljo. Tako so namreč

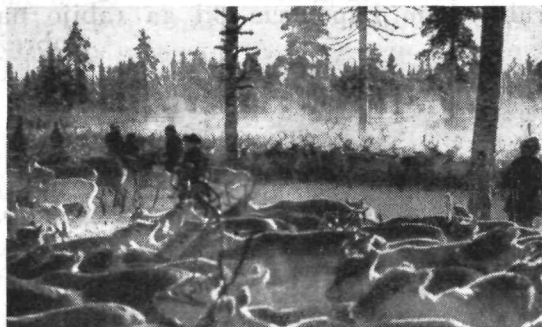
varne pred nadležnimi in lačnimi štirinožci in visokim zimskim snegom, ki bi utegnil zakriti laponski dom, če bi stal na tleh. Shrambe s kožami (»herbre«) so navadno daleč stran od hiš. V njih visi obleka in kože. Teh shramb nič ne zaklepajo, saj tatov ni, tatvina jim je nepoznano dejanje, živali pa nočejo oblek in kožuhov. Srečna dežela — dom poštenosti! Ogenj, ki ga netijo še s kresilom, jim je velik dobrotnik in mnogokrat rešitelj v ledenomrzlih dneh. Kar sredi kočje ali šotora gori na dvignjenem ognjišču. Nad njim visi kotel z jedjo, okoli njega pa leže ali posedajo na jelenjih kožah laponske družine. Dim uhaja skozi odprtino, ki je vrh šotora ali kočje.

Posebnost laponskih krajev je polarna noč, ki traja nad deset tednov (74) dni. Ta dolga, temna polarna noč je poleg hudega mraza in viharjev največja neprijetnost, ki ovira in onemogoča potovanja nemirnih Laponcev in njihovih čred. Le medel sij lojeve sveče in razgovori krajšajo to pusto, dolgo in temno enoličnost. Zelo važno vprašanje je hrana. Ta je zelo preprosta. Meso in kri, nasoljena in posušena na zraku, sta dobra in tečna jed. Ječmenova pogača, presno maslo in sir, včasih pa še prekajen jezik ali pečene postrvi so edine izbire laponskega jedilnega lista. Vsako jed zaključuje pipa tobaka. Kade žene in mošje. Kava, sladkor in tobak — to je troje edinih sladkosti v njihovem revnem življenju. Samo bistra studenčnica je njihova pijača, alkohola pa ne poznajo.

Črede severnih jelenov preživijo celo življenje na prostem, najhujši zimski mraz in viharje pa v objemu gozdov, ki so jim vsaj

zasilno pribežališče. Staj za črede Laponci ne poznajo, saj so še človeška bivališča kaj skromni prostori.

Pomlad, oziroma poletje je edini letni čas, ko vsa narava bohotno oživi. Kratko in zelo vroče je poletje, sonce takrat dolge dneve ne zaide. Polno lepega cvetja priključijo topli sončni poljubi, zlasti po planinskih planotah. Debele blazine različnih vrst mahovja sveže ozelene in takrat je tam prava gostija za krotke in sestradane jelene. Ni dolgo tako. Prekmalu nastopijo jesenski dnevi, ki obetajo skorajšnjo zimo in z njo povečano gorje in neprilike. Počasi se približuje zima. Ko postane sneg pod brezami pretrd in si severni jeleni ne morejo več odkopavati svoje borne hrane, mahu in lišajev, se odpravijo Laponci s čredami prezimovat drugam. Zbero svoje razkropljene črede in se spuste s planjav. Skozi drevorede brezovih krasot ženo svoje črede globlje v gozdove, kjer je zima milejša in viharji nimajo tolikšne moči kot v gorah. V teh gozdnih prezimovališčih zbero čredo v nekatere taborišče in zvesti, močni psi čuvajo čredo pred volkovi. Zima je dolga in strašno mrzla. Najhujša pa je po laponskih planinah, kjer pojo neprestano nevzdržni snežni viharji, ki kar pometajo pred seboj. In tej zimi se laponski pastirji pravčasno umaknejo. Na spomlad se pa seve spet povrnejo na poletne pašnike. Taka selitvena pota so včasih dolga tudi do 700 km, dnevno prehodijo tudi do 70 km, kar zavisi od zmogljivosti čred. Ogromni so torej ti napor, ki so vedno spremljevalci ubogih Laponcev. In menda so le Laponci zmožni premagovati vse zapreke in prenašati vse napore, ki jih zahteva od njih njihovo trdo življenje. Ustvarjeni so za trpljenje, ki ga ponosno, molče in res moško prenašajo.

Tisočglave črede se selijo

So neverjetno vztrajni, močni, odporni in žilavi za prenašanje vseh telesnih naporov, ki jih zahteva od njih skopa narava. Bolni so redko, le včasih kdo zmrzne. Dosegajo navadno visoko starost. Če zbole, jih zdravijo domači zagovarjalci z znanimi sredstvi: pokladdanjem rok in zagovarjanjem, drgnjenjem ali pa puščanjem krvi. Laponci preneso vse vremenske neprilike in te gotovo niso majhne. Čeprav žive daleč od ostalega sveta, so zelo ljubeznivi, postrežljivi, gostoljubni in miroljubni. Skratka, nepokvarjeni so, zato pa iskreni, veseli in varčni, pač pa zelo nevedni in vraževerni.

So neverjetno vztrajni, močni, odporni in žilavi za prenašanje vseh telesnih naporov, ki jih zahteva od njih skopa narava. Bolni so redko, le včasih kdo zmrzne. Dosegajo navadno visoko starost. Če zbole, jih zdravijo domači zagovarjalci z znanimi sredstvi: pokladdanjem rok in zagovarjanjem, drgnjenjem ali pa puščanjem krvi. Laponci preneso vse vremenske neprilike in te gotovo niso majhne. Čeprav žive daleč od ostalega sveta, so zelo ljubeznivi, postrežljivi, gostoljubni in miroljubni. Skratka, nepokvarjeni so, zato pa iskreni, veseli in varčni, pač pa zelo nevedni in vraževerni.

Zanimivo je, da so kosi njihovih oblačil zelo živobarvni in se kaj lepo prilegajo snežni belini, v kateri žive. Volnene kape krasi barvasto peresje, jopiči so modri ali rdeči, s kričičimi rdečimi in rumenimi progami. Imenitneje so oblečeni, kadar kam potujejo, n. pr. v naselja ali k vaški cerkvi, kjer obenem zamenjajo ali prodajo kože. Takrat oblečejo dolgo belo ali barvasto haljo iz jele-novine. Prepašajo se s širokim usnjenim pasom, ki je okrašen z modrimi in rumenimi nitkami in velikokrat obložen s kovinastimi ploščicami. Na pasu visi: nož, vrč in mošnja za tobak. Sekirica za sekanje drv je zataknjena za pasom. Bele dokolenke iz mehke jele-

novine so pripete na ohlapne irhaste hlače, ki jih nosijo moški in ženske. Vedno pa ne nosijo nogavic, noge si namesto teh ovijejo s šopi močvirne trave, ki jo, če je vlažna, čez noč posuše ob ognju. Posebno lični so beli ženski čevljički, ki so tudi okrašeni z modro prejo. Na hrbtu nosijo torbo iz brezovega lubja, v njej pa popotnico in potrebne stvari. Nosijo tudi volnen telovnik. Vsi živopisani deli obleke so čudovito lepo vezeni s srebrnimi in barvnimi nitmi, zaponke pa so iz srebra.

Poleti ali na potovanju spe na prostem. Torba jim je zglavje, mahovita tla za blazino. Utrujeni spe na njej slajše kot na pernicah, ovčji kožuh ali koža jim je odeja. Kuhajo na zasilem ognjišču, sestavljenem iz kamnov. Za kurivo rabijo nalomljeno dračje.

Stalnih potov ni, ne mostov. Manjše vode prebredejo. Če jim njihovo pot zapre jezero, se popeljejo čezenj s čolnom (»eka«). Teга je treba poiskati. Kje ob obali je, skrit pod vejevjem grmičevja ali kupom vej. Last vsakogar je in nikogar. Namenjen je za uporabo vsem Laponcem, ki ga rabijo na svojih potih čez jezero. Na obrežjih je po več takih čolnov.

Molitev pred poukom

Od severnih narodov se najbolj zavzemajo zanje Švedi. Ti so poskrbeli za njihov kulturni napredek. Ustanovili so jim nekaj potujočih šol. Stalnih šol je le malo. Pouk v šolah je navadno le nekaj zimskih mesecev v šotorih ob razsvetljavi sveč. To prinese vsak šolar s seboj, da mu gori na klopi. Čim bogatejši so doma, tem debelejša je šolarjeva sveča. So pa Laponci zelo ukaželjni in zato je med njimi zelo malo nepismenih. Poleg učiteljev jih dvakrat letno obišče tudi švedski zdravnik. Glavno laponsko naselje je Abisko. Je to vas z več hišami, stalno šolo, cerkvijo, šolo in večjim turistovskim hotelom.

S prihodom tujcev pa se je začela med Laponci doba propadanja. Hitro in radi podlegajo nevedni Laponci različnim razvadam. Te jih kvarijo in trebijo njihove redke vrste. Vse ono, čemur so se Laponci stoletja umikali, se je zdaj udomačilo med njimi. Tujci so oskrunili preprostost z novimi tehničnimi napravami. Lepi gozdovi padajo, dragocen les pa splavljajo v vedno lačni svet. Tujci so našli dragocene rudnike ter zaklade v njih, zdaj pa izvažajo iz njih laponska bogastva. Vasi in mesta rasto, ceste in železnice ter vodna pota so zdaj vez med njimi... In od teh cest beže še vedno pravi Laponci. Umikajo se novotarijam na skrajni sever. Samo tam je še staro pastirsko življenje, polno nekdanjih lepot...

Ropot motorjev in žvižgi vlakov motijo tišino prostranih planjav. Kvarni vplivi tujčevih novotarij trebijo Laponce. Samo še 30.000 jih je. Kmalu se bo približal čas, ko se od tam ne bodo več čuli klici laponskih pastirjev. Razkropljene bodo tavale črede po zasneženih izumrlih poljih laponskih pokrajin, ki bodo ostale edina, nema priča minljivosti...

O zlata otroška doba

Vse počitniške dni med šolskim letom in tudi velike počitnice sem preživel v rojstni hiši svojega očeta, v prijazni vasi, dobre pol ure hoda od mesta.

Moj rajni oče se je rodil tam pred dva in osemdesetimi leti. Bil je med svojimi tremi brati in dvema sestrama drugi po rojstvu. Bil je zdrav, močan in delo ljubeč kmečki dečko, ki pa je kazal v šoli toliko nadarjenosti, da so ga poslali starši v mesto študirat. Starejši njegov brat Šime naj bi bil prevzel po očetu grunt, a zadela ga je smrt, ko je služil pri vojakih. Tako je moral moj oče svoje šolanje na učiteljišču prekiniti in prevzeti kot najstarejši doma gospodarstvo, dokler ni dorastel za gospodarja njegov mlajši brat, stric Jurij. Oče je odšel k vojakom in je služil tri leta. Ker je bil po vojaškem službovanju za nadaljevanje študija že prestar, se je posvetil železniški službi in ostal tako v mestu. A vedno je hrepenel po domači hiši, po zelenih livadah in senčnih domačih gozdovih.

Kadar je le utegnil, pa čeprav samo za nekaj ur bivanja v očetovi hiši, se je napotil z vlakom v svojo domačo vas ter jemal s seboj nas otroke in »Nacka«, najmlajšega očetovega brata Ignaca, ki je študiral na učiteljišču ter je stanoval pri nas, da nas pripelje v rojstni kraj pod očetovo streho, kjer so se nas stric, očetova mati, naša babica, teti Treza in Micka in stric Jurij vedno zelo razveselili ter nam darovali vso svojo ljubezen in ono dobroto srca, ki je ena najtoplejših potez v našem rodu.

Kadar smo ob pričetku velikih počitnic zapustili mesto in se z radostnim srcem bližali vasi, smo kar zavriskali od veselja, ko smo zagledali pred vasjo oni križ tam na razpotju, od koder smo videli naravnost na domače dvorišče in zazrli hišna vrata ter babico, ki je bila daleč naokrog po vseh farah znana kot nenavadno marljiva gospodinja. Prenehala je tudi z najnujnejšim delom, da nas pričaka na pragu hišnih vrat, od koder nas je ugledala, ko smo stopili z ozke poljske steze tam ob križu na cesto, ki vodi k vaški cerkvi.

Prihajali smo navadno zjutraj in si izbrali za to srečno pot vedno sončen dan. Babica je stala tam na pragu od jutranjega sonca obžarjene hiše, ki jo je pokrivala z zelenim mahom porasla slamnata streha. Prihajali smo od vzhodne strani in babica si je morala zasenčiti oči, da nas je mogla videti. Potegnila si je rumeni robec niže nad čelo ter dvignila koreninasto roko, kakor da jo je izkopala pravkar iz črne prsti, nad prijazne oči pod šestdesetletnim zgrbljenim čelom. Sladek nasmeh brez zobih ust sredi vse križem razoranega in razpokanega lica nam je bil že od daleč topel pozdrav na poti pod gostoljubno domačo hišo, daleč proč od mestnih učilnic.

Bili smo že blizu hiše, a nismo mogli dočakati svidenja — kar čez travnik in plotove vrta smo jo mahnili naravnost tja mimo visokih slamnatih kopic ter skozi lesena vrata ob skednju na dvorišče, kjer smo v svoji neugnanosti kar zdrveli babici v naročje.

»Glej, Milan je prišel, Štefka in Ljudmila, pa Nace in Štefan!« je vzkliknila babica in oči so ji bile od radosti vse solzne.

In že nam je polagala svojo od dela težko, a v nežni ljubezni vendar tako lahko roko na glavo ter nas pritiskala k sebi; oče pa ji je vedno spoštljivo segel v roke in se priklonil.

Ko smo otroci to videli, nam je zažarel v zlatem svitu obraz naše matere, ki je ostala doma s svojimi skrbmi in s svojim delom; oče pa se nam je zdel kakor ubogljiv otrok in je bil vendar naš oče...

Zdaj sta že oba, babica in oče — mati in sin globoko v zemlji. Babica, ki je zgodaj izgubila moža, se ni bila več poročila, temveč je vzela gospodarstvo v svoje krepke roke in si vzgojila značajne in delavne otroke. Z neumornim delom ni le obvarovala grunta pred razpadom, temveč ga je celo tako zelo utrdila in razširila, da so jo ljudje daleč naokrog kar občudovali. Bila je skrbna in delavna kakor mravlja do zadnjih dni svojega življenja. Borila se je na vso moč s smrtjo, kakor se je v življenju kot mlada vdova z zemljo. Še na smrtni postelji je bil njen obraz poln moči in odločnosti. — Oče pa je umiral mirno in lahko in njegov obraz je bil še na mrtvaškem odru svetniški, kakršno je bilo njegovo življenje.

Mnogo ljubih obrazov mi je že ugasnilo, a babičin in očetov sta mojemu spominu najbližja, kakor sta bila blizu drug drugemu...

Vsakokrat, kadar je oče pisal, da pridemo, so babica in »tetic« kuhale, pekle in cvrle, da je bilo veselje. Seveda smo se mi otroci tudi pojedine ob kosilu zelo veselili; a kar nam je tako dobro delo, niso bila samo tista dobra jedila, temveč še bolj ona topla domačnost za mizo in pa babičina ljubezen, ki nam je polagala razne dobrote na krožnike.

Oče se je moral kmalu vrniti v mesto. Bil je železničar in njegova težka ter odgovorna služba ni poznala odlaganja. Mi otroci pa smo že takoj ob prihodu, medtem ko se je pripravljalo kosilo in sta oče in stric Nacek kramljala z babico in tetami, pretaknili vso hišo z dvoriščem in njenim okoljem ter pozdravljali z radostjo in trepetajočim srcem vse one ljube koticke, kjer smo se radi igrali ali posedali v pogovoru ali pa si privoščili spanje ob prostem času. Šli smo v hlev, kjer smo pozdravili svoje stare znance, krave in vole, ter nove telice in teličke; v skedenj, kjer smo lezli po lestvici na pod in skakali dol v slamo ali seno; mudili smo se pod kolarnico, na vrtu pri čebelnjaku ter stopili tudi v hladno kašto, kjer je tako lepo dišalo po žitu in kruhu, ki je bil v velikih hlebih naložen na police. Končno smo jo mahnili na »zadnji vrt«, oni vrt tam za skedenjem, kjer so stale slamnate kopice, ter smo utrujeni od vsega tega vznemirljivega beganja posedli ob njih ter se, naslanjaje se s hrbti ob zvrhano slamo, greti z zaprtimi očmi na soncu, ki nam je sijalo naravnost v obraz.

Ko je oče odšel, smo se preoblekli. Bil sem kar v prazničnem razpoloženju, ko sem oblekel dolge kmečke hlače ter si nadel moder predpasnik in se pokrtil z okroglim klobučkom. Bili smo seveda vse počitnice tudi bos. Naše mestne, raznežene noge seveda niso bile vajene kamnitih ali blatnih poti, ostrega strnišča na travniku ali na zelenih mejah med njivami, čebel, na katere smo stopali; toda vse to nas ni motilo. Opravljali smo radi vsako delo in gonili govedo na pašo ali pa pasli svinje na trati sredi vasi. Veselili smo se lepe počitniške svobode na deželi in tega veselja nam niso mogli zagreniti niti piki čebel, niti krvavi palci na nogah.

Spali pa smo poleti na senu, bodisi v skednju ali nad kolarnico, ali pa kar sredi dvorišča na senenem vozu, ki smo ga pripeljali proti večeru visoko naloženega iz »tronkov« — travnikov; pozimi pa — ob malih počitnicah — jaz v hlevu na »odru«, sestre pa pri teticah v »štibelcu«; saj je bilo tu kakor tam prijetno toplo. (Dalje.)

Ali me ne poznaš?

Nisem visokega rodu. Ne gojijo me po gredicah in oknih. Skromno sem oblečena. Zamolklo zelena stojim po gomilah, ob ortih, njivah in stezah, imam prejnato stebelce, pernate liste in vrh vejice rumeno glavico z belim kolobarjem. Dišim močno. V sebi imam gosto hlapno olje, grenko snov, smolo, gumi in razne soli. Če me razgrizeš, ti bo pogrelo usta in pogrencilo.

Veliko je pisano v zeliščnih knjigah o meni. Iz davnih, davnih časov me poznajo matere in zdravniki. Pozna in časti me ves svet, imajo me v vsaki lekarni in v vsaki družini. Saj sem tolažnica bledičnih in božjastnih, glistavih in grizavih.

Saj me vendar poznaš? Ko si bil še tak nebogljenček, ki ne more še hoditi in ne zna govoriti in si se drl, da so priteklo vse sosede vkup — takrat je oparila tvoja mamica žličko mojega cvetja. In ko si zaužil par žličk mojega ovarka, te je pustilo hudobno ščipanje. Če te je hotela lomiti božjast, te je namazala mamica z mojim oljem in dala gorak obkladek iz mojih glavice in pšenične moke. Pa so te bolele oči, izpahnilo se ti je po ustih in v nosu. Mamica ti je izpirala oči in usta z mojim ovarkom. Če te je bolela glava, ko si bil mračen, ko si bil pregret, zmeraj ti je pomagal moj ovarek. Moji obkladki so ti pregnali trganje iz ušes in zob, kuhan sok mojega stebela ti je ozel trud iz nog. Me poznaš zdaj? Jaz zdravim jetra in oranico, mrzlico in udnico, želodčne in udne bolezni, sem prijateljica otrok in odraslih. Ostani mi zvest in živel boš dolgo. Nabiraj in posuši me: cvetne glavice v papirju, stebela z listi na soncu. Namoči me v žganju. (16 gramov cvetja na pol litra.) Za vsako slabost v želodcu in v črevih jemlji po žlički. Ko si nahoden, si moči s tem obraz in izpiraj z razredčenim usta. Tako si ohraniš zdrave zobe. Grinte na nosu in po obrazu se pozdravijo hitro, če jih zmočiš večkrat s tem žganjem. Iz mene žgejo zdravilno vodo in olje. Doma si napraviš olje, če ga naliješ na moj cvet in ga imaš mesec dni na soncu. S tem oljem si mažejo stari ljudje križ in noge pa imajo lahko hojo.

Le poglej v knjigo, kaj pišejo o meni, sama se vendar ne smem hvaliti. In tudi treba mi ni. Vendar me skrbi, da imam sorodnice, ki mi jemljejo ugled. Prva je »njivska kamilica« (Anthemis arvensis), ki nima zdravilne moči. Spoznaš jo po tem, da ne diši ne slabo ne dobro. Druga je »pasja kamilica« ali smrdolika (Anthemis botula), ki se razlikuje tudi po postavi nekoliko od mene. Čuvaj se je! Njen duh prežene miši in bolhe, vabi pa k sebi žabe in krastače. Zato so jo imeli v starih časih za čarovniško zel. Marsikdo je obolel, ker je pil ovarek tega smrdečega cveta, zato ne puščaj svojega nosa doma, kadar nabiraš zelišča. Po smrdoliki boli glava in se vzdiguje želodec. »Žabjek« ali barvalna kamilica (Anthemis tinctoria) ti pobarva lepo rumeno vse, kar zmočiš v njeno izkuho. Tudi ona diši zoprno in ima okus po pokvarjenem zelju. Nekdaj so hvalili njen ovarek kot pomoč za židčne in udne bolezni in njene liste kot obkladek za trde bule.

Imam pa tudi gosposko in imenitno sorodnico, ki jo negujejo po ortih, to je »žlahтна« ali »rimska kamilica«, ki pomaga v boleznih kakor pomagam jaz, vendar ni tako priljubljena in ne tako priporočljiva, ker so v njej vse bolj močne snovi in škoduje njen ovarek, če je premočan.

Po pravici povedano pa je taka tudi z mojim ovarkom: če prevreš moje cvetje ali če ga vzameš preveč, se ti vzdigne želodec.

Moja sorodnica je tudi »zgaga« (*Anthemis pyrothomus*), ki ima mojemu podobno steblo in cvet, samo bolj hudo diši in bolj grenka je. Njen cvet kuhajo za povratno mrzlico, krče in otoke.

Zdaj me pa poznaš in veš, da mi je latinsko ime »Chamomilla« in domače — kamilica in da sem zvesta prijateljica vseh otrok.

Jože Tomažič

Posojilo in vračilo

(Narodna)

Nekoč je visoko na planini drvaril drvar, lesoval, oglaril, pozimi pa s sanmi sankal drva k vodni riži. Na planino pa pride nekoč sam kralj in naleti na drvarja. Nekaj časa opazuje drvarja pri njegovem delu, nato ga vpraša: »Koliko zaslužiš?«

»Šest zeksarjev!« mu odgovori drvar.

To se je kralju zdelo malo, zato nadaljuje: »Pa z njimi lahko živiš?«

»O, pač! Lahko, ker moram. Lepo si jih razdelim takole: dva vračujem, dva posojujem, dva pa imam za svojih dva in trideset!«

Kralju se je to zdelo zelo čudno, izprašuje in izprašuje, toda drvar mu vedno odgovarja eno in isto. Zato kralj premišljuje, kako bi vendarle zvedel za drvarja, na kakšen način lahko tako imenitno gospodarji. Sklene poslati svoje ministre k njemu na planino, rekoč: »Ker znaš tako dobro računati in še boljše gospodariti, da lahko od šestih zeksarjev dva posojuješ, dva vračuješ, a z dvema pa rediš še svojih 32, ti bom poslal na planino v rejo tri koštrune. Dobro jih ostrizi!«

»Bom, častivredni gospod!« in nadaljuje z lupljenjem plohov.

Kralj se vrne v svoje prestolno mesto in takoj pošlje svojega prvega ministra na planino k drvarju, da od njega izve njegov račun.

»Koliko zaslužiš?« vpraša prvi minister drvarja.

Drvar mu pove isto kot je povedal kralju. Ker pa mu je kralj dejal, naj mu pošlje koštrune in da jih naj dobro ostrize, zato zahteva od njega veliko denarja za odkupnino.

Odide prvi in pride drugi minister skušat drvarja, kako more s tako majhnim zaslužkom živeti pa še vračati in posojati. Toda drvar mu odgovori isto kot prvemu in ostrize tega koštruna še za večjo vsoto denarja. Resnice pa mu le ni povedal.

Odide tudi drugi minister, pa pride tretji skušat drvarja, kako more vračevati, posojevati in še preživljati svojih 32. Tudi temu odgovori isto in tudi tega koštruna ostrize še za večjo vsoto denarja. Skrivnosti pa le ne razodene.

Tedaj se kralj razjezi na svoje ministre in pošlje na visoko planino po drvarja. Drvar se obleče v boljšo obleko, natakne si na noge najboljše javorove cokle, se pred dvorom popraska za ušesi in odkašlja:

»Kaj zapovedo častivredni gospod?«

»Sedaj mi pa le povej, kako da lahko preživljaš svojih 32, pa še vračuješ in še posojuješ!«

Drvar se zasmije in kralju razloži: »Vidite, gospod! Zaslužim res samo šest zeksarjev. Od tega dva posojujem — porabim za otroke, kar mi bodo na moja stara leta vrnil; dva vračam svoji stari materi, ki me je skrbno redila; no, dva imam pa za svojih 32 — zob!«

Tedaj kralj pohvali drvarja in ga še obdari povrh.

Spoštovani gospod urednik!

Danes se prvič oglašam. Zelo rad berem povesti, še rajši pa rešujem skrite stezice. Hodim v IV. razred osnovne šole. V našem razredu smo vsi naročniki »Vrtca«. Upam, da moje pisemce ne bo šlo v koš. Pristrčno Vas pozdravlja

Tomšič Marko,

učenec IV. razr. osn. š., Notranje gorice, p. Brezovica pri Ljubljani.

Spoštovani gospod urednik!

Pišem Vam prvo pismo, za katero upam, da ga boste sprejeli. Doma sem iz Pleša, v šolo pa hodim v Hinje. Mislim, da se ni od tu še nobeden oglasil in je gotovo to moje prvo pismo iz našega lepega kraja. Sedaj zbiramo denar za prapor tukajšnjega Marijinega vrta.

Spomladi bo naša fara praznovala lepo cerkveno slovesnost. Blagoslovili bomo nov oltar v tukajšnji cerkvi. Prosim, da nas obiščete tedaj.

Vaš list mi zelo ugaja. Zato tudi težko pričakujem prihodnje številke.

V upanju, da boste moje prvo pismo objavili v »Vrtcu«, Vas lepo pozdravlja

Grm Julka,

uč. V. razr. ljudske šole v Hinjah na Dol.

Dragi g. urednik!

Jaz se prvič oglašam v našem lepem listu »Vrtcu«. Nanj sem naročena že tretje leto. Silno se ga razveselim in ga takoj preberem. Najprej pogledam uganke, ki jih zelo rada rešujem. Upam, da so vse pravilno rešene.

Če mojega pisma ne boste vrgli v koš, se bom še kdaj oglasila. Vabim Vas na kolone in na božične praznike.

Čez hribe in doline Vam pošiljam poždrave

Berlec Marija,

učenka VII. razr. ljudske šole na Selih.

Dragi g. urednik!

Danes se prvič oglašam v »Vrtcu«, ki ga vedno prebiram.

Zelo se bojim, da bi romalo to skromno pisemce v koš, zato Vas lepo prosim, da ga objavite.

K temu pismu prilagam tudi pesem, ki sem jo spesnil sam. Pišem namreč o medvedu kosmatincu.

Kosmatinec.

I.

Živel je v gozdu kosmatinec,
ki je bil strašno kosmat.
Bil je velik potepinec;
in kradel je prav rad.

II.

Nekoč prišel je spet pred hlev,
da ukradel tam bi jagnje;
skril se tamkaj je v plevel
in čakal prilike ugodne.

III.

Nad hlevom se zbudi zdaj Jaka:
»Kaj vendar doli ropota?«
Zagleda iz plevela spaka,
prestraši se in cepeta.

IV.

Pa Jaka spet se opogumi
in vzame hitro kol si dolg.
Z njim pogumno v kupček sune,
zvali se iz njega medved dolg.

V.

Ta pobrisati jo hoče
pred nevarnostjo od tod,
pa pred njim spet zaropoče
in zastavi v gozd mu pot.

VI.

Medved ves prestrašen skoči
hitro tjakaj za drevo.
Jaka hitro s puško počli
in mu odstrelil uho.

VII.

Potem medvedu navezali
velik lonec so na rep
in uho mu obvezali
ter spustili ga v svet.

VIII.

Prilezel komaj je do vode,
da ugasil bi si žejo z njo,
a na svetu večje ni nerode —
spodrsne mu in čof! v vodo.

IX.

Tako končal je kosmatinec
pregrešno to življenje,
z njim šle so tudi hudobije,
ki vodijo v pogubljenje.

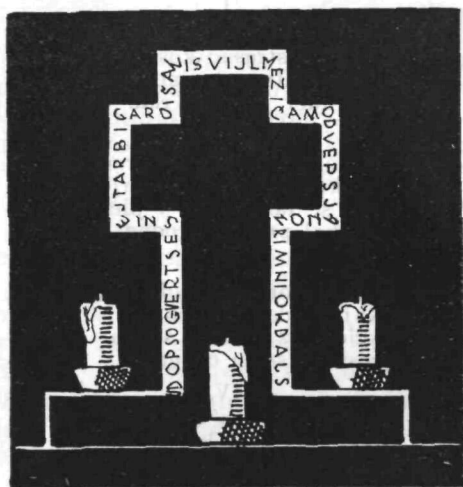
Leskovar Boris,

učenec meščanske šole, Bežigrad.

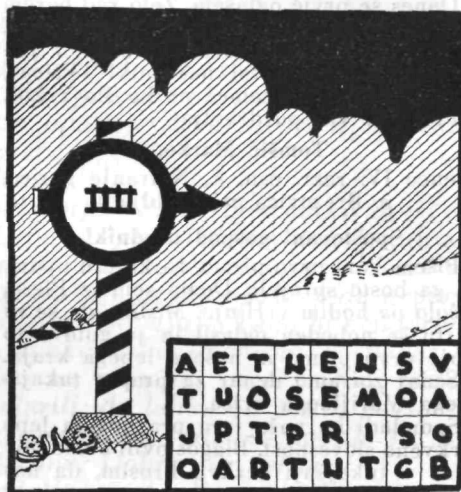

1

4

2

5

3

NASLOV (Prancè)

Kolar Anica
Glad Blažek
Jonke Rezika

Mali Vinko
Vinar Tonka
Lobe Cene

Rešitve do 15. novembra na uredništvo
»Vrtca«, Ljubljana, Ulica 3. maja 10. Pet
reševalcev dobi lepe nagrade.

Rešitve ugank v 1. številki »Vrtca«:

1. Molitev je zlat ključ do božjih zakladov.
2. Ali ko pa šola mine,
kakor ti bom, ptiček, prost;
hej, čez jarke in krtine!
Travnik ves bo moj in gozd.
3. Kjer je Bog, tam ni nadlog. Kdor proti nebu pljuje, sebe s pljunki obmetuje.
4. Uganka.
5. Moli in delaj!

Izžrebani so bili in dobe nagrade:

Gasparič Pavel, Novak Metka, Langus Janez, Kovač Pavel, Meglič Ivanka, Turk Marija, Čuk Zlata in Tomc Miljeva.
(Nagrajenci iz Ljubljane naj dvignejo nagrade pri upravi »Vrtca«, Kopitarjeva 2, H. Ničman.)

Opomba: Ker je bila 2. številka »Vrtca« pozno razposlana, sprejemamo rešitve ugank tudi iz 2. številke še do 15. novembra. Rešitve za 2. in 3. številko priobčimo skupno v decembrski številki.

Priporočamo v nabavo sledede knjige »Vrtčeve knjižnice«:

Wibmer-Pedit-Čampa: Štirje zvonarčki
nevez. L. 2'50, vez. L. 4'—.

Fr. Bevk: Grivarjevi otroci
nevez. L. 3'—, vez. L. 4'50.

Jan Plestenjak: Bajtarska kri
nevez. L. 4'—, vez. L. 5'50.

Rud. Pečjak: Japonske pravljice
nevez. L. 3'—, vez. L. 4'50.

Milko Bambič: Fižolčki
nevez. L. 3'—, vez. L. 4'50.

Rud. Pečjak: Rokec
nevez. L. 5'50, vez. L. 7'—.

Naročila na upravo »Vrtca«
Kopitarjeva 2 (Ničman), Ljubljana